NÁRODNÍ KONVENT

Digitální technologie a umělá inteligence v kontextu dvojí tranzice

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu Národního konventu o EU konaného dne 28. ledna 2022

AMO.CZ

Doporučení vypracovali: Mgr. et Mgr. Kryštof Kruliš, Ph.D. a Int. M. et MA Pavel Havlíček

Asociace pro mezinárodní otázky

Úvod do problematiky

Vývoj ekonomiky a celé společnosti bude do budoucna ovlivňovat zavádění digitálních technologií a snaha o zlepšování životního prostředí. Procesy tzv. dvojí tranzice, digitální a zelené transformace, se budou pravděpodobně odehrávat souběžně. Evropská komise se těmto transformativním procesům (tranzicím) věnuje ve svých rámcových strategiích Zelená dohoda pro Evropu a Digitální strategie EU. Vzhledem k souběhu obou transformačních procesů a potřebě velkých investic veřejného i soukromého sektoru, je důležité vyhodnotit jejich potenciální pozitivní a případně i negativní překryvy v České republice a v EU. Zavádění nových technologií v praxi může také narážet na překážky regulatorního, hospodářského i psychologického charakteru a souvislosti dvojí tranzice je tak vhodné propojit s diskusí nad možnými změnami v oblasti právního a investičního prostředí, které mohou být pro uplatnění pozitivních synergií nezbytné.

Rámec kulatého stolu

Kulatý stůl Národního konventu o Evropské unii na téma Digitální technologie a umělá inteligence v kontextu dvojí tranzice se uskutečnil prostřednictvím online platformy Webex dne 28. ledna 2022. O tématu diskutovali zástupci státní správy, podnikatelských svazů, odborů, think tanků a další pozvaní hosté, celkem více než 65 osob. Odborným garantem tohoto kulatého stolu byla Asociace pro mezinárodní otázky (AMO).

Kulatý stůl se věnoval následujícím **diskuzním otázkám**:

- Lze dopředu identifikovat, zda vzájemné překryvy digitální a zelené tranzice budou potenciálně pozitivní, např. vliv technologií založených na umělé inteligenci na optimalizaci v sektorech energetiky, dopravy či zemědělství, nebo potenciálně negativní, jako např. z hlediska energetické a materiálové náročnosti zavádění některých nových technologií?
- Jaké možnosti pro ČR v této oblasti přináší technologie založené na umělé inteligenci a jaká jsou u nás úzká hrdla pro využití těchto technologií pro rozvoj udržitelnosti a splnění cílů Zelené dohody pro Evropu?
- Jakým způsobem lze v ČR vylepšit právní a technické podmínky pro zaznamenávání a zpracování dat využívaných těmito technologiemi a posílit vzájemnou důvěru a bezpečnost při sdílení dat v rámci jak veřejného, tak soukromého sektoru?
- Jak lze identifikované synergie obou transformací využít při formulaci národních strategií? Mohou být identifikované synergie využity pro efektivnější čerpání finančních prostředků z EU?

Podkladem pro diskuzi kulatého stolu byl dokument Kryštofa Kruliše a Pavla Havlíčka z Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), který se zabývá demonstrací překryvů dvojí tranzice a překážkami, které brání využití pozitivních překryvů v ČR a EU. K danému tématu připravili svá stanoviska zástupci Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, Ministerstva životního prostředí ČR, Svazu průmyslu a dopravy ČR a Českomoravské konfederace odborových

svazů. Úvodní slovo pronesla paní **Markéta Krčmářová**, ředitelka Odboru věcných politik Úřadu vlády. Zdůraznila význam dvojí tranzice pro Českou republiku a EU a vyzdvihla příležitost využít obě tranzice k dekarbonizaci a vzájemnou provázanost obou klíčových procesů hospodářské přeměny. Ocenila také organizaci kulatého stolu Národního konventu před nadcházejícím obdobím přijímání významných dokumentů v rámci obou transformačních politik EU, jejichž vliv dopadne i na předsednictví České republiky v Radě EU. Závěrem zmínila aktivitu České republiky v rámci skupiny D9+ a deklaraci, která byla přijata na ministerském jednání D9+ v říjnu 2021 a věnuje se právě zelené a digitální tranzici.

Podkladový dokument následně představil jeden z jeho autorů, **Kryštof Kruliš**, analytik Asociace pro mezinárodní otázky (AMO). Autor nejprve obsahově vymezil zelenou a digitální tranzici s ohledem na strategické dokumenty Evropské komise, Zelená dohoda pro Evropu a Formování digitální budoucnosti Evropy. Zelená tranzice tak pokrývá vedle problematiky klimatické změny také problematiku ochrany ovzduší, vod či biodiverzity. Digitální tranzici vymezují připravovaná nařízení pro oblast digitálních služeb, evropský trh s daty a regulace i podpora ekosystému pro technologie založené na umělé inteligenci. Autor dále poukázal na řadu vzájemných překryvů obou tranzicí, z nichž většina může být pozitivní, jako v oblasti chytrých sítí v energetice, oblasti inteligentního zemědělství či služeb založených na autonomních vozidlech. Lze ovšem nalézt také potenciální negativní vzájemné překryvy, zejména v případě, kdy digitální tranzice spoléhá na technologie, které jsou materiálově či energeticky náročnější než dosavadní technologie, jako je tomu v současné době např. u kryptoměn. Na podporu symbiotického působení zelené a digitální tranzice je podle autora zapotřebí překonat překážky regulatorního, hospodářského i psychologického charakteru a usilovat o co nejvíce multilaterální hledání standardů pro nové technologie.

První stanovisko prezentoval za Ministerstvo průmyslu a obchodu **Daniel Všetečka**, ředitel Odboru digitální ekonomiky a chytré specializace. Zdůraznil, že investice v rámci digitální tranzice mají pro Českou republiku potenciál přispět ke zvyšování přidané hodnoty prostřednictvím optimalizace procesů a lepší predikce. Obě tranzice jsou příležitostí pro změnu celého hodnotového řetězce. Mezi příklady oblastí, kde se obě tranzice překrývají, zmínil také koncept tzv. chytrých měst a digitalizaci v zemědělství či stavebnictví včetně konceptu informačního modelu budovy (BIM). Proces dvojí tranzice by podle něho měl být zohledněn také při utváření společné obchodní politiky EU v konceptu otevřené strategické autonomie. Určité regulatorní zásahy do technologií založených na umělé inteligenci k ochraně důležitých hodnot a omezení rizik budou pravděpodobně nezbytné, ale je zároveň zapotřebí zachovat vyvážený přístup a brát zřetel i na to, aby regulatorní zásah neomezoval další výzkum a inovace v této oblasti. Česká republika může podle Ministerstva průmyslu a obchodu dvojí transformaci významně posílit prostřednictvím využívání Evropských center pro digitální inovace, která mohou nabídnout možnosti testování, sdílení pokročilých digitálních dovedností, propojování s investory, síťování a budování inovačního ekosystému v regionu. Postup v digitální transformaci přináší změnu paradigmatu, čím dál více procesů v každodenním životě se digitalizuje a automatizuje, je proto důležité soustředit se stále intenzivněji také na problematiku kybernetické bezpečnosti. Ve svém příspěvku pan ředitel Všetečka rovněž přiblížil také právě probíhající procesy a vyjednávání na evropské půdě, včetně diskuzí o tzv. Aktu o správě dat (Data Governance Act). Aktu o umělé inteligenci (AI

Act) a připravovaném Aktu o datech (Data Act), které nasměrují politiku EU v digitální oblasti a mohou představovat nové příležitosti pro české firmy. Na závěr vyzdvihl jako velkou příležitost Národní plán obnovy pro ČR, v jehož rámci půjde až 23 % prostředků právě na projekty spojené s digitalizací a dalších 37 % na zelenou agendu.

Druhé stanovisko prezentoval za Ministerstvo životního prostředí **Jan Mareš**, vedoucí Oddělení udržitelného rozvoje. V souvislosti s problematikou dvojí tranzice poukázal nejprve na obtížně předvídatelné dopady disruptivních technologií. Doplnil své předřečníky, že pozitivní přesahy obou tranzicí lze spatřovat například také v oběhovém hospodářství a pasportizaci produktů. Digitální technologie od umělé inteligence po supercomputing a data pooling však také navyšují tok dat a globálně zvyšují spotřebu energie, což představuje výzvu pro přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku. Zároveň dosavadní trendy ukazují na růst efektivity digitálních technologií a potenciál těchto technologií snížit energetickou náročnost jiných odvětví. Rizikem je ale podle Ministerstva životního prostředí také geografická koncentrace surovin potřebných pro infrastrukturu digitálních technologií v nestabilních a špatně předvídatelných zemích, jakými jsou Čína, Kongo a Indonésie. Možná řešení Ministerstvo naopak spatřuje v diverzifikaci obchodních řetězců, ale také v evropském konceptu otevřené strategické autonomie a větším důrazu na recyklaci již použitých surovin a materiálů.

Třetí stanovisko prezentovala za Svaz průmyslu a dopravy ČR **Kateřina Kalužová**, manažerka pro digitální ekonomiku. Dosud diskutované souvislosti dvojí tranzice podle ní dokládají, že digitalizace prostupuje všemi oblastmi ekonomiky a veřejného života v současném světě. K diskutovaným přesahům dvojí tranzice doplnila také optimalizaci dopravy, logistiky a prediktivní údržbu. Zdůraznila, že využití technologií založených na umělé inteligenci (AI) v EU by nemělo, i s ohledem na možné pozitivní přesahy do zelené tranzice, být nepřiměřeně zatíženo regulatorní zátěží, aby nebyla narušena konkurenceschopnost českých a evropských podniků. Striktní regulace AI může negativně dopadnout zejména na malé a střední podniky v EU, což by poškodilo rozvoj digitální a zelené transformace. V této souvislosti vyjádřila také víru v to, že v EU nedojde k ohrožení přeshraničních přesunů dat. EU by měla podle ní podporovat vytváření mezinárodních standardů pro nové technologie, aby se v ně mohla na trhu vytvořit důvěra. Sdílení dat ve vztahu B2B a B2G by mělo být založeno na základě dobrovolnosti a důvěry, v partnerství se státem. Dvojí tranzice by měla vést k užší spolupráci mezi jednotlivými resorty veřejné správy, a to i na úrovni jednotlivých odborů. Ty by spolu měly více komunikovat a hledat možnosti spolupráce v zájmu tvorby kvalitních národních strategií, které budou zároveň i co nejvíce prakticky využitelné. Závěrem zmínila také aktivity svazu v rámci Autonomní dohody Evropských sociálních partnerů o digitalizaci a AI.

Čtvrté stanovisko bylo pro kulatý stůl zpracováno od Českomoravské konfederace odborových svazů panem **Jaroslavem Šulcem**. Podle tohoto stanoviska budou odbory nakloněny krokům z hlediska digitálních inovací i pozitivním posunům v environmentální oblasti, pokud tyto povedou ke zlepšování postavení zaměstnanců v oblasti pracovních podmínek a odměňování a postavení konečných spotřebitelů, resp. zákazníků. Za tímto účelem je zapotřebí vytvářet dobré podmínky pro růst možností zvyšování kvalifikace bezprostředně v souvislosti se změnami v rámci obou tranzicí (včetně celoživotního vzdělávání uvnitř i vně oboru specializace pracovníků) a promyšlenou a efektivní regulací bránit monopolizaci výhod v rámci obou

tranzicí pro úzkou skupinu globálních společností. K diskutovaným přesahům obou tranzicí stanovisko přidává oblast říční dopravy, které se dotýká jak digitalizace, tak i narůstající vnímavost aspektům životního prostředí.

V následné diskuzi vystoupili představitelé různých institucí státní správy, nevládních organizací a firemního sektoru, jmenovitě **Julia Schvarcová** ze společnosti Google, **Marek Janovský** z Ministerstva zahraničních věcí, **Petr Mooz** z Evropské komise a **Ondřej Ferdus** ze Svazu průmyslu a dopravy ČR stejně jako **Beáta Fajnorová** za Úřad vlády a **Pavla Havrlíková** z Ministerstva zahraničních věcí.

Závěry z diskuze

Mezi prezentujícími i účastníky diskuze panovala shoda, že k identifikování vhodných synergií by mělo docházet v rámci **aktualizací národních strategií**, a to již v analytické části prostřednictvím SWOT analýzy. Takový postup je vhodný například u Státní energetické koncepce a na ni navazujících národních akčních plánů, u koncepce Digitální ekonomika a společnost, Národní strategie umělé inteligence a Národní RIS3 strategie. Následně lze identifikované synergie vhodně rozvíjet například jako součást palety nástrojů pro dosažení stanovených strategických cílů. Komplexnější zohlednění takto průběžně identifikovaných synergií je pak vhodné promítnout i do očekávané aktualizace Strategického rámce Česká republika v roce 2030, ke které má dojít v roce 2023. Při vytváření a přijímání budoucích strategií by měl být kladen větší důraz na jejich převádění do praxe a následnou implementaci, která v minulosti v některých případech pokulhávala.

V diskusi byla zároveň identifikována potřeba, aby v této souvislosti došlo ke **zlepšení komunikace a hledání možností spolupráce mezi ministerstvy** již na úrovni jednotlivých odborů. Identifikace synergií obou úzce souvisejících tranzicí může být pro zlepšení mezirezortní spolupráce dobrou příležitostí. Někteří účastníci z řad státní správy zdůraznili potřebu intenzivního dialogu se stakeholdery a také aktivní práci na zvyšování povědomí a kompetencí zaměstnanců státní správy v oblastech spojených s technickými výzvami, jakými jsou např. blockchainové služby či posuny ve výpočetní technologii. Je dle nich proto vhodné, aby resorty sdílely expertízu v uvedených technických oblastech. Resortní ministerstva bývají často aplikačními garanty řady výzkumných projektů, které mapují jednotlivé specifické technické oblasti a zjišťují i pozice jednotlivých stakeholderů. Ministerstva by tak v rámci výkonu pozice aplikačních garantů ve vhodných případech při zadávání výzkumných projektů mohla požadovat také posouzení předmětu výzkumu z pohledu možných synergií v rámci dvojí tranzice, koordinovat zadání výzkumu i s jinými resorty a následně výsledky takového výzkumu sdílet s relevantními odbory jiných resortů.

Synergie obou tranzicí například v oblastech chytrých sítí v energetice, inteligentního zemědělství, využití BIM (informačního modelu budovy) ve stavebnictví či prvků autonomního řízení vozidel v dopravě mohou přinést jak zlepšení životního prostředí, tak urychlit technologický pokrok a zvýšit kvalitu života, včetně zlepšení pracovních podmínek

zaměstnanců, komfortu a bezpečnosti konečných uživatelů technologií. Z diskuse vyplynulo, že **narativ obou tranzicí je proto vhodné propojovat** a zdůrazňování synergií využívat v rámci komunikace národních cílů obou tranzic dovnitř ČR, zejména při získávání podpory české veřejnosti. Při komunikaci navenek, vůči státům EU s vysokými ambicemi v oblasti zelené tranzice, vůči institucím EU i dalším mezinárodním organizacím, je zároveň vhodné zdůrazňovat zelené aspekty českých návrhů v oblasti nových technologií a digitální tranzice.

Z diskuse vyplynula shoda také na tom, že návrhy regulace digitálních služeb, regulatorní rámec pro sdílení dat a pro technologie založené na umělé inteligenci, by měly **vyváženě zohledňovat důležité zájmy a hodnoty** jako je ochrana lidských práv, zlepšování pracovních podmínek a zájmy zaměstnanců a spotřebitelů, ale zároveň by neměly nepřiměřeně omezovat EU v možnostech vývoje, inovacích a zavádění nových technologií v této oblasti, které jsou rovněž potřebné z hlediska cílů zelené tranzice. Regulatorní zásahy v oblasti digitální tranzice na úrovni EU by měly podporovat jednotný vnitřní trh EU, který bude vytvářet vhodné prostředí pro inovace a bude otevřený i technologické spolupráci veřejného, a také soukromého sektoru se zeměmi mimo EU. Problematika ochrany klimatu, coby dominantní téma zelené tranzice, má globální charakter, a EU by proto měla podporovat využívání synergií obou tranzicí i v celosvětovém měřítku, včetně podpory multilaterálních jednání o standardech pro nové technologie.

Závěrem se diskutující shodli i na tom, že na národní úrovni by měly být připraveny kvalitní výzvy, které podporují předkládání projektů kombinujících aspekty digitální a zelené tranzice. Zohlednění synergií by nemělo být podmínkou, ale mohlo by být u vhodně nastavených projektů bonifikováno. Právě tato motivace může zlepšit provázání mezi evropskou a českou úrovní veřejné debaty, plánování a také implementace projektů, na které bude v budoucích letech ze strany Evropské unie významný tlak. Mezi nepominutelná kritéria zohledňující kvalitu projektů by měly tam, kde je to relevantní, patřit také aspekty zlepšování postavení a pracovních podmínek zaměstnanců i subjektů v pozici konečného spotřebitele, resp. zákazníka.

Z prezentovaných stanovisek a následné diskuze vyplynula tato **doporučení:**

Doporučení Národního konventu o EU:

1. Česká republika by měla v rámci procesu přijímání relevantních strategií na národní úrovni vyvíjet úsilí k **průběžnému identifikování významných synergií** digitální a zelené tranzice v oborech jako je energetika, doprava, průmysl, stavebnictví či zemědělství.

2. Jednotlivá resortní ministerstva by měla při identifikaci synergií digitální a zelené tranzice důležitých pro Českou republiku efektivněji **koordinovat své činnosti**, lépe vzájemně spolupracovat a sdílet svou specifickou expertízu v jednotlivých oblastech, aby byla zachována možnost zohlednit důležité aspekty plynoucí z obou úzce propojených tranzicí.

3. Prezentování cílů zelené tranzice je vhodné doprovázet **realistickým popisem a komunikací možného využití nových technologií a synergií** s tranzicí digitální v praxi.

4. Česká republika by v rámci své evropské politiky a nadcházejícího předsednictví v Radě EU měla usilovat o **vyváženost navrhovaných legislativních opatření** v digitální oblasti na úrovni EU a o to, aby nová legislativa EU nebránila vytvoření univerzálních standardů pro digitální technologie na multilaterálním základě a zároveň nebránila dalšímu rozvoji, inovacím, vývoji a konkurenceschopnosti tohoto odvětví ve světovém měřítku.

5. Česká republika by měla identifikované synergie digitální a zelené tranzice zohlednit i v rámci **národní strategie čerpání finančních prostředků** ze zdrojů EU a dalších mezinárodních organizací.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuze.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách **www.narodnikonvent.cz** Twitteru **@KonventEU** a instagramovém profilu **@narodnikonvent**.